

ISSN 1311-3321 (print)
ISSN 2535-1028 (CD-ROM)
ISSN 2603-4123 (on-line)

UNIVERSITY OF RUSE “Angel Kanchev”
РУСЕНСКИ УНИВЕРСИТЕТ “АНГЕЛ КЪНЧЕВ”

BSc, MSc and PhD Students & Young Scientists
Студенти, докторанти и млади учени

PROCEEDINGS

Volume 62, book 6.3.

Linguistics, Literature and Art Science
&
History, Ethnology and Folklore

НАУЧНИ ТРУДОВЕ

Том 62, серия 6.3.

Лингвистика, литература и изкуствознание
&
История, етнология и фолклор

Ruse
Русе
2023

Volume 62 of PROCEEDINGS includes the papers presented at the scientific conference RU & SU'23, organized and conducted by University of Ruse "Angel Kanchev" and the Union of Scientists - Ruse. Series 6.3 contains papers reported in the Linguistics, Literature and Art Science and History, Ethnology and Folklore sections.

Book	Code	Faculty and Section
Agrarian and Industrial Faculty		
1.1.	FRI-ONLINE-1-AMT&ASVM	Agricultural Machinery and Technologies, Agrarian Science and Veterinary Medicine
	FRI-ONLINE-1-MR	Maintenance and Reliability
	FRI-ONLINE-1-THPE	Thermal, Hydro- and Pneumatic Equipment
	FRI-ONLINE-1-EC	Ecology and Conservation
	FRI-ONLINE-1-ID	Industrial Design
1.2.	WED-ONLINE-SSS-AMT&ASVM	Agricultural Machinery and Technologies, Agrarian Science and Veterinary Medicine
	WED-ONLINE-SSS- MR	Maintenance and Reliability
	WED-ONLINE-SSS-THPE	Thermal, Hydro- and Pneumatic Equipment
	WED-ONLINE-SSS-EC	Ecology and Conservation
	WED-ONLINE-SSS-ID	Industrial Design
Faculty of Mechanical and Manufacturing Engineering		
2.1.	FRI-ONLINE-1-MEMBT	Mechanical Engineering and Machine-Building Technologies
2.2.	WED-ONLINE-SSS-MEMBT	Mechanical Engineering and Machine-Building Technologies
Faculty of Electrical Engineering Electronics and Automation		
3.1.	FRI-ONLINE-1-EEEE	Electrical Engineering, Electronics and Automation
3.2.	FRI-ONLINE-1-CCT	Communication and Computer Technologies
3.3.	THU-ONLINE-SSS-EEEE	Electrical Engineering, Electronics and Automation
	THU-ONLINE-SSS-CCT	Communication and Computer Technologies
Faculty of Transport		
4.1.	FRI-2.209-1-TMS	Transport and Machine Science
4.2.	FRI-2.204-SITSTL	Sustainable and Intelligent Transport Systems, Technologies and Logistics
4.3.	WED-ONLINE-SSS-TMS	Transport and Machine Science
Faculty of Business and Management		
5.1.	FRI-ONLINE-1-EM	Economics and Management
5.2.	FRI-ONLINE-1-LIPC	Linguoculturology, Intercultural and Political Communication
5.3.	THU-ONLINE-SSS-EM	Economics and Management
5.4.	FRI-ONLINE-1-ESIS	European Studies and International Security
8.2.	FRI-ONLINE-1-SW	Social Work
Faculty of Natural Sciences and Education		
6.1.	FRI-ONLINE-1-MIP	Mathematics, Informatics and Physics
6.2.	FRI-ONLINE-1-PP	Pedagogy and Psychology
6.3.	FRI-ONLINE-1-LL	Linguistics and Literature
	FRI-ONLINE-1-AS	Art Studies
6.4.	FRI-ONLINE-1-ERI	Education - Research and Innovations

6.5.	THU-ONLINE-SSS-FM	Financial Mathematics
	THU-ONLINE-SSS-PP	Pedagogy and Psychology
Faculty of Law		
7.1.	FRI-ONLINE-1-LS	Law Studies
7.2.	FRI-ONLINE-1-NS	National Security
7.3.	MON-ONLINE-SSS-L	Law Studies
Faculty of Public Health and Health Care		
8.1.	FRI-ONLINE-1-HP	Health Promotion
8.3.	FRI-ONLINE-1-HC	Health Care
8.4.	FRI-ONLINE-1-MCDA	Medical and Clinical Diagnostic Activities
8.5.	THU-ONLINE-SSS-HP	Health Promotion
	FRI-ONLINE-SSS-HC	Health Care
	THU-ONLINE-SSS-MCDA	Medical and Clinical Diagnostic Activities
Quality of Education Directorate		
9.1.	FRI-ONLINE-QHE	Quality of Higher Education
Razgrad Branch of the University of Ruse		
10.1.	FRI-LCR-1-CT(R)	Chemical Technologies
10.2.	FRI-LCR-1-BFT(R)	Biotechnologies and Food Technologies
10.3.	TUE-ONLINE-SSS-BFT(R)	Biotechnologies and Food Technologies
	TUE-ONLINE-SSS-CT(R)	Chemical Technologies
Silistra Branch of the University of Ruse		
11.1.	FRI-ONLINE-DPM(S)	Didactics, Pedagogy and Methodology of training in...
	FRI-ONLINE-LTLHF(S)	Linguistics; Theory of Literature and History; Philosophy
	FRI-ONLINE-ELENSTS(S)	E-Learning; Electrical; Technical Sciences
11.2.	FRI-ONLINE-SSH(S)	Humanities
	FRI-ONLINE-SSS-PPTM(S)	Pedagogy, Psychology, and Teaching Methodology
	FRI-ONLINE-SSS-TS(S)	Technical Sciences

The papers have been reviewed.

ISSN 1311-3321 (print)

ISSN 2535-1028 (CD-ROM)

ISSN 2603-4123 (on-line) Copyright © authors

The issue was included in the international ISSN database, available at <https://portal.issn.org/>.

The online edition is registered in the portal ROAD scientific resources online open access

PROGRAMME COMMITTEE

- **Prof. Amar Ramdane-Cherif**
University of Versailles, France
- **Assoc. Prof. Manolo Dulva HINA**
ECE Paris School of Engineering, France
- **Prof. Leon Rothkrantz**
Delft University of Technology, Netherlands
- **Assoc. Prof. Antonio Jose Mendes**
University of Coimbra, Portugal
- **Prof. Ville Leppanen**
University of Turku, Finland
- **Assoc. Prof. Marco Porta**
University of Pavia, Italy
- **Prof. Douglas Harms**
DePauw University, USA
- **Prof. Zhanat Nurbekova**
L. N. Gumilyov Eurasian National University, Nur Sultan, Kazakhstan
- **Prof. Mirlan Chynybaev**
Kyrgyz State Technical University, Bishkek, Kyrgyzstan
- **Prof. Ismo Hakala, PhD**
University of Jyväskylä, Finland
- **Prof. Artur Jutman, PhD**
Tallinn University of Technology, Estonia
- **Prof. RNDr. Vladimír Tvarozek, PhD**
Slovak University of Technology in Bratislava, Bratislava, Slovakia
- **Assoc. Prof. Ing. Zuzana Palkova, PhD**
Slovak University of Agriculture in Nitra, Nitra, Slovakia
- **Andrzej Tutaj, PhD**
AGH University of Science and Technology, Krakow, Poland
- **Prof. Valentin NEDEFF Dr. eng. Dr.h.c.**
“Vasile Alecsandri” University of Bacău, Romania
- **Cătălin POPA, PhD**
“Mircea cel Bătrân” Naval Academy, Constantza, Romania
- **Prof. dr Larisa Jovanović**
Alfa University, Belgrade, Serbia
- **Prof. dr hab. Edmund LORENCOWICZ**
University of Life Sciences in Lublin, Poland
- **Assoc. Prof. Ion MIERLUS - MAZILU, PhD**
Technical University of Civil Engineering, Bucharest, Romania
- **Prof. Dojčil Vojvodić PhD**
Faculty of Philosophy, University of Novi Sad, Serbia
- **Prof. Alberto Cabada**
University of Santiago de Compostela, Faculty of Mathematics, Santiago de Compostela, Spain
- **Kamen Rikev, PhD**
Institute of Slavic Philology, Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, Poland
- **Prof. Ricardo Gobato, PhD**
Secretariat of State of Parana Education and Sport (SEED/PR), Laboratory of Biophysics and Molecular Modeling Genesis
- **Prof. Fatima Rahim Abdul Hussein, PhD**
University of Misan, College of Basic Education, English Department, Iraq

- **Prof. Liqaa Habeb Al-Obaydi, PhD**
English Department, College of Education for Human Science, University of Diyala, Iraq
- **Dra. Clotilde Lechuga Jiménez, PhD**
Social Science Education, Education Science Faculty (Teatinos Campus), University of Malaga, Spain
- **Prof. Dr. Mehmet Şahin, PhD**
Mersin University, Faculty of Education, Department of Curriculum and Instruction, Turkey
- **Prof. Igor Kevorkovich Danilov, DSc**
Yuri Gagarin State Technical University of Saratov, Russia
- **Prof. Aleksander Valentinov Sladkowski, DSc**
Silesian University of Technology, Poland
- **Prof. Vera Karadjova, PhD**
“St. Kliment Ohridski” University – Bitola, Faculty of tourism and hospitality – Ohrid, Republic of North Macedonia
- **Prof. Aleksandar Trajkov, PhD**
“St. Kliment Ohridski” University - Bitola, Faculty of tourism and hospitality – Ohrid, Republic of North Macedonia
- **Prof. Petar Pepur, PhD**
University of Split, Croatia
- **Prof. Korhan Arun, PhD**
Namik Kemal University, Tekirdağ, Turkey
- **Prof. Yuliya Yorgova, PhD**
Burgas Free University, Bulgaria
- **Jelena Stankovic, PhD**
University of Nis, Serbia
- **Prof. Dr. Diana E. Woolfolk Ruiz**
CETYS University, Mexico
- **Prof. Gerhard Fiolka, PhD**
University of Fribourg, Switzerland
- **Prof. Haluk Kabaalioglu, PhD**
Yeditepe University, Turkey
- **Prof. Silva Alves, PhD,**
University of Lisbon, Portugal
- **Hanneke van Brugge, DHC mult**
Appeldoorn, The Netherlands
- **Prof. Elena Torina**
Tula State Pedagogical University "L. N. Tolstoy", Tula, Russia
- **Prof. Violeta Jotova**
Direction Pediatrics at St. Marina University Hospital - Varna, Bulgaria, Chair ESPE Postgraduate Qualification Committee
- **Prof. Tanya Timeva, MD, PhD**
Obstetrics and Gynecology Hospital "Dr. Shterev", Sofia, Bulgaria
- **Prof. Kiril Stoychev, PhD,**
Institute of Metal Science, Equipment and Technologies “Acad. A. Balevsci” with Haydroaerodinamics centre – BAS, Bulgaria
- **Assoc. Prof. Mark Shamtsyan, PhD**
Technical University, Saint Petersburg, Russia
- **Assoc. Prof. Oleksii Gubenia, PhD**
National University of Food Technologie, Kiev, Ukraine
- **Prof. Olexandr Zaichuk, DSc**
Ukrainian State University of Chemical Technology, Dnepropetrovsk, Ukraine
- **Prof. Eugene Stefanski, DSc**
Samara University, Russia

- **Assoc. Prof. Tatiana Strokovskaya, PhD**
International University of Nature “Dubna”, Dubna, Russia
- **Prof. DSc. Petar Sotirow**
Maria Curie-Sklodowska University of Lublin, Poland
- **Prof. Papken Ehasar Hovsepian**
Sheffield Hallam University, Sheffield, UK
- **Accos. Prof. Krassimir Dochev Dochev, PhD**
University of Portsmouth School of Engineering, UK
- **Mariana Yordanova Docheva, PhD**
University of Portsmouth School of Engineering, UK
- **Assoc. Prof. Ivan Antonov Lukanov, PhD**
University of Botswana, Faculty of Engineering and Technology, Gaborone, Botswana
- **Assoc. Prof. Petko Vladev Petkov, PhD**
Research Associate Cardiff University, UK
- **Prof. Stepan Terzian DSc**
Bulgarian Academy of Science, Bulgaria
- **Prof. Gabriel Negreanu, PhD**
University Politehnica of Bucharest, Romania

ORGANISING COMMITTEE

◆ **ORGANIZED BY: UNIVERSITY OF RUSE (UR) AND UNION OF SCIENTISTS (US) - RUSE**

◆ **ORGANISING COMMITTEE:**

● **Chairperson:**

Prof. DTSc. Hristo Beloev, DHC mult., Academician of Bulgarian Academy of Sciences - Rector of UR, Chairperson of US - Ruse

● **Scientific Secretary:**

Prof. Diana Antonova, DSc
dantonova@uni-ruse.bg, 082/888 249

● **THEMATIC FIELDS:**

- **Agricultural Machinery and Technologies, Agrarian Sciences and Veterinary Medicine**
- **Maintenance and Reliability**
- **Thermal, Hydro- and Pneumatic Equipment**
- **Ecology and Conservation**
- **Industrial Design**
Assoc. Prof. Plamen Manev, PhD
pmanev@uni-ruse.bg, +359 82 888 485
- **Pedagogy; Psychology and Methodology of training in...;** (27.10.23, Silistra)
Assoc. Prof. Diana Zhelezova-Mindizova, PhD,
dmindizova@uni-ruse.bg
- **Philology;** (27.10.23, Silistra)
Assoc. Prof. Rumiana Lebedova, PhD
rlebedova@uni-ruse.bg
- **Technical Sciences;** (27.10.23, Silistra)
Assoc. Prof. Evgenia Goranova, PhD,
egoranova@uni-ruse.bg
- **Chemical Technologies** (03-04.11., Razgrad)
- **Biotechnologies and Food Technologies** (03-04.11., Razgrad)
Assoc. Prof. Tzvetan Dimitrov
conf_rz@abv.bg, +359 887 631 645
- **Mechanical Engineering and Machine-building Technologies**
Prof. Ivelin Ivanov, PhD
ivivanov@uni-ruse.bg, +359 82 888 472
- **Electrical Engineering, Electronics and Automation**
Assoc. Prof. Boris Evstatiev, DSc
bevstatiev@uni-ruse.bg, +359 82 888 371
- **Communication and Computer Systems**
Assoc. Prof. Galina Ivanova, PhD, giivanova@uni-ruse.bg, +359 82 888 855
Assoc. Prof. Adriana Borodzhieva, PhD, aborodzhieva@uni-ruse.bg, +359 82 888 734
- **Transport and Machine Science**
Assoc. Prof. Simeon Iliev, PhD
spi@uni-ruse.bg, +359 82 888 331

- **Sustainable and Intelligent Transport Systems, Technologies and Logistics**
Prof. Velizara Pencheva, PhD
vpencheva@uni-ruse.bg, +359 82 888 558, +359 82 888 608
- **Economics and Management**
Pr. Assist. Miroslava Boneva, PhD, mboneva@uni-ruse.bg, +359 82 888 776
Pr. Assist. Elizar Stanev, PhD, eastanev@uni-ruse.bg, +359 82 888 557
- **European studies and International Security**
Prof. Vladimir Chukov, DSc, spi@uni-ruse.bg, +359 82 825 667
- **Mathematics, Informatics and Physics**
Prof. Tsvetomir Vasilev, PhD
tvasilev@uni-ruse.bg, +359 82 888 475
- **Education - Research and Innovations**
Assoc. Prof. Emilia Velikova, PhD
evelikova@uni-ruse.bg, +359 885 635 874
- **Pedagogy and Psychology**
Assoc. Prof. Bagryana Ilieva, PhD
bilieva@uni-ruse.bg, +359 82 888 219
- **History, Ethnology and Folklore**
Pr. Assist. Reneta Zlateva, PhD
rzlateva@uni-ruse.bg, +359 82 888 752
- **Linguistics, Literature and Art Science**
Assoc. Prof. Velislava Doneva, PhD
doneva_v@uni-ruse.bg, +359 886 060 299
- **Health Promotion**
Assoc. Prof. Stefka Mindova, PhD
smindova@uni-ruse.bg, +359 882 895 149
- **Social Work**
Pr. Assist. Ana Popova, PhD
sipopova@uni-ruse.bg, +359 889 874 219
- **Medical and Clinical Diagnostic Activities**
Pr. Assist. Deniza Trancheva, PhD
dtrancheva@uni-ruse.bg, +359 82 888 410
- **Health care**
Assist. Veselka Mihailova, PhD
vmihaylova@uni-ruse.bg, +359 879586861
- **Law**
Assoc. Prof. Elitsa Kumanova, PhD
ekumanova@uni-ruse.bg, +359 884 980 050
- **National Security**
Assoc. Prof. Milen Ivanov, DSc
poligon@abv.bg, +359 82 888 736
- **Quality of Higher Education**
Prof. Ivanichka Serbezova, PhD, iserbezova@uni-ruse.bg
Daniela Todorova, dtodorova@uni-ruse.bg, +359 82 888 378

- **REVIEWERS:**
 - Accos. Prof. Emiliya Nedkova, PhD

**LINGUISTICS, LITERATURE AND ART SCIENCE
&
HISTORY, ETHNOLOGY AND FOLKLORE**

Content

1. FRI-2G.308-SSS-LLA-01	11
Mihalaki Georgiev's Literari "Tea". Companions and Friends
<i>Irena Kamenova, Velislava Doneva</i>	
2. FRI-2G.308-SSS-LLA-02	18
„Съ не пазаскъ думнезъу“ („May God Watch Over Us“) Or the Power of the Phenomenon „Vlach Magic“
<i>Diyana Kirilova, Reneta Zlateva</i>	
3. FRI-2G.308-SSS-LLA-03	26
The Horror Haiku Phenomenon in Bulgarian Poetry
<i>Mihaela Georgieva, Mira Dushkova</i>	

FRI-2G.308-SSS-LLA-01

MIHALAKI GEORGIEV'S LITERARI "TEA". COMPANIONS AND FRIENDS ¹

Irena Kamenova, Student

Department of Bulgarian Language, Literature, History and Art,
University of Ruse "Angel Kanchev"

E-mail: iren_a@gbg.bg

Assoc. Prof. Velislava Doneva, PhD - Supervisor

Department of Bulgarian Language, Literature, History and Art,
University of Ruse "Angel Kanchev"

E-mail: doneva_v@uni-ruse.bg

***Abstract:** The present exposition focuses on the personality traits of the writer Mihalaki Georgiev and his influence and authority among literary circles, his literary friends and like-minded individuals - iconic figures of his time. Here we dwell on some of these spiritual connections - with the meteorologist Spas Vatsov, with Ivan Shishmanov and with Ivan Vazov, where Mihalaki Georgiev is a leading figure. The literary „tea“ in his home serves as an example and proof of how literature can and does bring people together in genuine spiritual closeness and solidarity.*

***Keywords:** Mihalaki Georgiev, literary circle, spiritual closeness, solidarity.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Михалаки Георгиев (1854-1916 г.) не от христоматийните и особено влиятелни писатели в българската литература. Дори приживе не издава книга. За него създаването на художествени текстове не е професионално занятие, а по-скоро литературно любителство. Но литературното му наследство носи белега на едно от най-непосредствените и спонтанни изображения на българския живот. Кредото му на разказвач са реализмът, достоверността на жизненото изображение и въвеждането в литературата на живия народен говор. Широка е орбитата на проблематиката в неговото творчество.

Настоящото изложение се фокусира върху черти от личността на Михалаки Георгиев с влиянието и авторитета му сред литературните среди, литературните му приятели и съмишленици. За източник са използвани мемоарни книги на негови съвременници, както и личният му архив, запазил личната му кореспонденция. До нас достига малка част поради множеството бедствия – пожари, наводнения и експлозии - в домовете, в които Михалаки Георгиев е живял. Архивът му се съхранява в регионалната библиотека във Видин, която носи неговото име. Два от осемте раздела на архива – трети и четвърти, съдържат негови писма в периода 1881-1911 г. и писма от приятели и сподвижници във времето от 1875-1916 г.

За да бъде по-добре изяснен неговият личностен портрет, като принадлежащ към поколението творци, възпитани във възрожденските идеали, ето и някои определящи щрихи от биографията му. Роден във Видин, завършва Земеделско-индустриалното училище със статут на висш курс в град Табор, Чехия. След Освобождението учителства във Видин, Лом и София (1882-1884 г.), пише първия български гимназиален учебник по ботаника. Организира земеделското образование и работи много за модернизирването на отрасъла в България. През 1892 г. председателства комисията на първото българско „Земеделческо и промишлено изложение“ в Пловдив, предшественик на Пловдивския панаир. Редактира списание „Домакин“ (1884-1885 г.), издава непартийния вестник „Балканска трибуна“ (1906-1908 г.). Заради смелите си статии против монархията е затворен в Черната джамия.

¹ Докладът е представен на студентската научна сесия на 19 май 2023 в секция „Лингвистика, литература и изкуствознание“ с оригинално заглавие на български език: ЛИТЕРАТУРНИЯТ ЧАЙ НА МИХАЛАКИ ГЕОРГИЕВ. СПОДВИЖНИЦИ И ПРИЯТЕЛИ.

Дипломатически представител е в българската легация във Виена и Белград (1894-1899 г.). Работи активно за близките връзки между България и Сърбия. Горещ родолюбец, честен, доблестен гражданин, пазител на националната кауза в Македония, на интересите на българското население там, останало под робство и след Освобождението. В литературата влиза късно – първите си разкази и хуморески пише на 36 години.

Различни аспекти от тази биография присъстват в личната му кореспонденция. Тя информира и за неговите съмишленици, хора на литературата и изкуството, някои от тях – знакови фигури на времето си, с които той е споделял тревогите, очакванията, нагласите, очарованията и разочарованията си. Някои познава от родния Видин, други – от столицата, в която се мести да живее със седемчленното си семейство, трети – от балканските си странствания като дипломат: Спас Вацов, Иван Николаев, Ангел Тодоров, Иван Шишманов, Иван Вазов, Константин Иречек, Бранислав Нушич, Йован Йованович-Змай, Христо Белчев, Атанас Илиев, д-р Кръстьо Кръстев. Ние ще се спрем на някои от тези познанства и приятелства, в които Михалаки Георгиев е водеща фигура.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Срещи във Видин

Цял живот Михалаки Георгиев Лозанов носи Видин в сърцето си. Ражда се в крайдунавския град през август 1854 година, учи в него до есента на 1869 година. След петгодишното обучение в Табор се завръща в родния си град и работи като образец учител не само в клас, но и между хората. Извънучилищната му просветна дейност оставя трайни следи в местния обществен и културен живот. В „Летопис на Българска академия на науките“ /IVгод.,1919г./ академик Стоян Брънчев пише: *Като учител Георгиев беше незаменим. Той не ограничаваше задачите на учителя само в класа, но разбираше, че трябва да работи и вън от класа - между народа. И работи той в тая посока с всичкия жар на своята душа. Чрез научни сказки, които държеше особено празнични дни, покойният академик се стремеше да бъде полезен и на млади и на стари. Във Видин напр. той бе обърнал читалището „Цвят“ в истинско народно училище, дето привличаше множество народ – мъже, жени, деца – със своите поучителни сказки.*

Заедно с Димитър Златев (негов зет) по време на Освободителната война, за да подпомогнат руското командване, изготвят планове на града и околността, в които са обозначени военни и стопански обекти. По някаква случайност тогава не попада в ръцете на турците и успява да се спаси с бягство. За този случай Михалаки Георгиев разказва години по-късно в творбата си „Три срещи“.

През този свой учителски период писателят преподава и на бъдещия си сърдечен семеен и литературен приятел в годините след 1879 г., а именно проф. Иван Шишманов.

И старият Видин тачи именития си гражданин. Михалаки Георгиев е обявен за най-видинския писател, избран е сред 100-те най-достойни граждани на Видин. На мястото на неговата къща е открита паметна плоча, а тържествената част е организирана от тогавашния секретар на Съюза на българските писатели Ангел Тодоров. На нея присъства и синът на писателя д-р Борис Георгиев. Като съсед на М. Георгиев във Видин Ангел Тодоров (тогава едва 10-годишен) си спомня за годините, когато живеещият в София писател често се прибира във Видин, особено лятно време. Там той прекарва ползотворни и приятни дни в къщата с лозето на известния видински богаташ Симо Кокошарина (тъст на Антон Страшимиров). Заедно със самия Страшимиров те често гостуват в семейството на Ангел Тодоров, където М. Георгиев показва и някой от издадените свои книги в областта на лозарството, овощарството и земеделието.

Отново в спомените си от детството А. Тодоров разказва за честите срещи в дома на известния основател на Радикалната партия Найчо Цанов – друг изтъкнат видински гражданин, близък приятел на Алеко Константинов. Край дълга маса на чаша чай той е запомнил гостуващите от София проф. Иван Шишманов, Тодор Влайков, Антон Страшимиров и Михалаки Георгиев. На тези събирания се обсъждат нуждата от

индустриализиране на страната и вътрешната политика с особено критичен тон към режима на цар Фердинанд, в унисон с русофилските им настроения.

Литературният кръг в София

Като човек и общественик с честни позиции Михалаки Георгиев печели симпатиите и уважението на съвременниците си. С безкористната си дейност, с личното си обаяние, но и с гостоприемството си превръща уютния си софийски дом в културен център на тогавашната интелигенция. Това е периодът след 1879 г., когато в София се появяват множество театрални трупи, открива се постоянна художествена галерия, появяват се първите книгоиздателства. Приятно и приветливо уреденият дом на ул. „Княз Александър“ в София е всъщност едноетажна къща с шест стаи, веранда и широк двор, с една хубава асма, където цялата фамилия вечеря през летните дни. Съпругата на писателя Магдалина Царичинска (по баща) е не само приветлива и гостоприемна, но и рядко образована жена. Завършила „Институт за благородни девици“ в Киев, тя учителства известно време в Лом, а след това в Русенското девическо училище. *В Лом намерих – свидетелства в книгата си „Епоха, земя и хора“² Царевна Миладинова-Алексиева – личната си добра приятелка от годините на руското учение, Магдалина Царичинска, вече оженена за Михалаки Георгиев. И двамата бяха учители в ломското класно училище, а М. Георгиев бе още и директор... Там срещнах мнозина от учителите на ломските училища. Домът на Георгиеви бе нещо като център за всичко будно от Ломския край... В Лом бе учител и Спас Вацов, отсетнешният дългогодишен директор на столичната метеорологична станция.* Съпругата Магдалина Георгиева взема участие в разисквания по исторически въпроси, свързани с Освобождението на България. В дома на един от първите тогавашни софийски граждани – хаджи Коцев, където се събирали видни българи начело с историка Марин Дринов, тя подкрепя съображенията му, че именно София трябва да стане столица на България. Интересно е да се отбележи, че Михалаки Георгиев и Магдалина Царичинска се запознават в гр. Русе, в дома на известния тогава в града Симеон Златев, работил неуморно за народното дело и неведнъж изпращан на заточение в Диарбекир. В този дом отсядали революционери, пътуващи от и за Румъния, а най-често семейството било посещавано от Баба Тонка. Впрочем, сватбата на Михалаки и Магдалина Георгиеви е знаменателно събитие за цяла София – 8 дни след провъзгласяването на града за столица. Шаферки са дъщерите на генерал Михаил Домонтович, най-близкия помощник на генерал-губернатора княз Дондуков-Корсаков (документална поредица „Сватбите на големите мъже“, Георги Карастоянов)³.

Благодарение на това, че е висококултурна, с добро образование и благ характер, съпругата на Михалаки Георгиев му оказва много ценна нравствена подкрепа през целия им съвместен живот. Съвсем не случайно в техния дом на литературен чай се събират едни от най-именитите мъже по онова време: Спас Вацов, проф. Иван Шишманов, д-р Кр. Кръстев, а след прибирането си в България през 1889 г. и Иван Вазов. *Между гостите на литературните чайове оттогава помня добре проф. д-р Беньо Цонев, учителя по пеене в I мъжката гимназия Николай Николаев, който основа певческия хор и взе по-нататък най-живо участие при основаването на Музикалната академия. Помня много добре така също известния учител по география и публицист Димитър Илков, който е проявявал винаги голям интерес към литературата и хората на перото: той посещаваше често стария поет П. Р. Славейков... А по-късно в новото здание на ул. „Патриарх Евтимий“ и ул. „Раковски“ идваха поетът Константин Величков и книжовникът, отпосле професор, С. С. Бобчев, в чието сп. „Българска сбирка“ пишеше баща ми, наред със сътрудничеството си в „Летописи“ на К. Величков и Велчо Велчев. Но през онзи период от време, между 1891-1893 г., най-голяма сензация произведе с появяването си Иван Вазов.* Това са свидетелства на един от синовете на Михалаки Георгиев – Константин Георгиев⁴. Любопитна е констатацията му,

² М-Алексиева, Ц., „Епоха, земя и хора“, в. Мир, 37, №9270, 6 юни 1931, с.4

³ Карастоянов, Г., „Жената днес“, архив 1945-1989, бр.2, 1988

⁴ Георгиев, К., 1974 . Ц. Гинчев, М. Георгиев, К. Величков, Т. Г. Влайков, Ц. Церковски в спомените на съвременниците си. София: Издателство „БП“, с.92

че след включването на Вазов, литературният кръг рязко повишава притегателната си сила и събира хора с различни професии – литератори, учители, юристи, общественици, лекари, все представители на културния елит на София.

Спас Вацов не е случайно име в българския стопански и обществен живот – основоположник е на метеорологията и сеизмологията в България; директор на Дирекцията по метеорология от нейното създаване през 1890 г. до смъртта си. Роден в Пирот, съгражданин на д-р Кр. Кръстев, учи в Пирот и София, където частен учител му е самият Сава Филаретов. Завършва физика и математика в Загребския университет, работи като учител, а след това в Министерството на народното просвещение. Още през 1884 г., когато е само на 28 години, става дописен член на Българското книжовно дружество. Занимава се с преводи, литературна и журналистическа дейност (сп. „Училище“, в. „Напредък“). Освен трудове по метеорология и климатология, пише и „Народна метеорология. Сбирка от поговорки, пословици и предсказания на времето“ (1900 г.). Дружбата на Михалаки Георгиев със Спас Вацов (1856-1928) датира от учителските му години в гр. Лом, където до 1880 г. Вацов е бил инспектор и директор на ломската гимназия. За този вълнуващ период на истинско приятелство и сподвижничество си спомня най-малкият син на Михалаки Георгиев – Борис Георгиев: *Баща ми и Вацов бяха толкова близки и неразделни приятели, че сестра ми и ние – братята, го наричахме „чичо Спас“, а благородната му съпруга, дъщеря на видно лекарско семейство от Загреб, „тетка Магдалина“... За нас майката на Спас Вацов беше „стара майка“, както за нейните собствени внучета. Вацов бе рядко почтен и рядко скромнен човек въпреки завидната си ученост, която бе прехвърлила границите на нашата малка държава.*⁵

За близостта и приятелството, развило се до степен роднинство, разказва и синът на Спас Вацов – Борис Вацов. Той си спомня датата 6 април 1885 г., когато се отбелязват 1000 г. от смъртта на Св. Методий. На годишнината присъстват представители от всички краища на страната. Секретар на Комитета по организирането е Спас Вацов, негов най-близък сътрудник е Михалаки Георгиев. Този момент е запечатан на фотография, където на преден план са двамата приятели. По-късно, през 1892 г., ролите се разменят – Вацов става сътрудник на Георгиев в организиране и провеждане на първото у нас след Освобождението земеделско-промишлено изложение в Пловдив. Двамата са близки и по масонска линия. Членуват в първата масонска ложа в България „Балканска звезда“, създадена през 1880 г. Макар и работили в различни области, двамата приятели остават близки до края на живота си. Живот, който е посветен на всеотдайна служба на родината, на нейното всеотстранно издигане и процъфтяване.

В периода, когато Михалаки Георгиев печата творбата си “С тебешир и въглен“, най-чест гост на семейството е Иван Вазов. В разговорите за литература в приятна и приветлива обстановка сем. Георгиеви за първи път наричат Вазов „народен поет“. *Михалаки Георгиев, наблягайки често върху неоспоримия факт, че Иван Вазов е изразявал винаги-както под турско владичество, така и при освобождението и от после-това, което е чувствал народът...*⁶ А сърдечните близки отношения достигат до роднинство. Семейството на Михалаки Георгиев кумува на годеща на Иван Вазов с русенката Атина Болярска (племенница на Васил Друмев, вече епископ Климент Браницки). Подкумове са сем. Спас Вацови. Атина Болярска и Магдалина Георгиева се познават от Русе – Болярска е ученичка на Георгиева. И вероятно по идея на учителката си тя учи във Фундуклевския лицей в Киев.

Именно Михалаки Георгиев на литературен чай запознава поета с проф. Иван Шишманов, който години по-късно ще си спомни: *Минаха се няколко дни и аз получих покана от Михалаки Георгиев, който още не беше проявил в литературата своя хубав хумор, да отида у дома му, дето при чашка чай щели да се съберат няколко любители на книжнината. Приех естествено много ухотно честта, която моят някогашен учител от*

⁵ Георгиев, Б. “Биографични бележки и спомени“, БП, 1960,София,с.31

⁶Георгиев, К., 1974 . Ц. Гинчев, М. Георгиев, К. Величков, Т. Г. Влайков, Ц. Церковски в спомените на съвременниците си. София: Издателство „БП“. с.92-93

Видин ми правеше чест, която дължах – както скоро се убедих – главно на своя превод на Шилеровата “Песен за камбаната”... На моето тропане се отзова мъничкият, грациозният, веселият Михалаки и като ме хвана за ръка, почти насила ме завлече в една запушена от дима на цигарите стая с хубави миндерлъци и дълга трапеза, на която приятно лъщеше тиринчен самовар.

– Господа, да ви представя преводача на Шилеровата „Песен за камбаната“, някогашен мой ученик от Видин, а сега студент от Женевския университет и легионер, Иван Шишманов.

Потънах в земята. Очите ми се премрежиха и аз можях само да различа няколко брадати лица. После няколко ръце се проснаха към мене – и... и какво беше моето слисване, кога, като се повзрях, забелязах между моите гратулантисамия Вазов⁷. Описаната сцена се развива през 1885 г.

Видно е, че тази първа среща не само е оставила дълбока следа, но се е превърнала в едно истинско литературно приятелство, устояло на промените във времето и обстановката в България в онези години. Запознал се чрез М. Георгиев с Ив. Шишманов, народният поет все повече се сближава с него, кани го по различни поводи, за да обсъждат текущи проблеми и въпроси от литературния живот. Дватамата остават неразделни до кончината на Иван Вазов през 1921 г. През деветдесетте години на XIX в. уговарянето на срещи и посещения не е ставало по телефона, а чрез записки. Такава записка получава Иван Шишманов на 20.11.1889г от Иван Вазов, където пише:

Любезний Шишманов,

Г. Михалаки Георгиев ще Ви чака днес след вечеря у дома си, затова непременно елате там. Съобщено е също на гг. Илиева, Кръстева, Вацова.⁸

На 29.02.1900г. Вазов праща следната записка:⁹

Драгий Шишманов,

Приятелите, гг. В. Велчев и М. Георгиев желаят да се съберем и поприказваме за литературската среща. Моля, съобщете ми кой час сте свободни утре, да се съберем у дома за тази цел.

Ваш И. Вазов

Дипломат във Виена и Белград

Назначен за първи секретар на българската легация във Виена, на 01.08.1894 г., Михалаки Георгиев заема тази длъжност в продължение на три години. Отричащ Сръбско-българската война в разказите си (“Кърваво примирие“ 1890 г.), говорещ сръбски език и познат на сръбската общественост, от 01.01.1897 г. Михалаки Георгиев е изпратен като дипломатически агент в Белград. Длъжността той изпълнява до 18.01.1899 г. Този период не прекъсва приятелствата, създадени по времето на литературните чайове в София и не преустановява връзката с тях. Тя остава активна и литературните приятели поддържат оживена кореспонденция.

Особено впечатлително е писмото на Михалаки Георгиев до Иван Шишманов през 1895 г. по случай организиране на юбилей за 25-годишната писателска дейност на Иван Вазов. Той пише поздравителна телеграма и отправя молба към приятеля си да я запази и прочете в деня на юбилея:

Драги ми Иванчо,

Една просба имам към теб, изпълнението на която, вярвам, че няма да ми откажеш. Просбата ми се състои в следующето: приложеното тук писмо да го задържиш при тебе

⁷ Иван Шишманов, И., 1974. Ц. Гинчев, М. Георгиев, К. Величков, Т. Г. Влайков, Ц. Церковски в спомените на съвременниците си. София: Издателство „БП“. с.86

⁸ Иван Вазов, И., 1957. Събрани съчинения и писма. София: Издателство „БП“. с.117

⁹ Вазов, И., 1957. Събрани съчинения и писма. София. Издателство „БП“, с.202.

до деня на юбилея и в самия ден на банкета, когато почнат да се четат и другите поздравителни телеграми и писма до юбилиеришина, да му го предадеш от моя страна. Това е едно поздравление тоже, което си има обаче своята оригиналност, по причина на което не ми беше възможно да го изпратя телеграфически, че ще загуби своята оригиналност...¹⁰.

За тържественото отпразнуване е създаден комитет, в който влизат учени, обществени дейци и дейци на изкуството. Този юбилей Константин Величков нарича „велик празник на българския народ“ и произнася на него тържествено слово. Комитетът по организирането поднася като подарък на поета сребърна лира със златен венец, за чието изработване във Виена съдейства Михалаки Георгиев.

Интересно е за отбелязване друго негово писмо от Белград, където известява Иван Шишманов, че за литературните му изяви лично го е предложил за награда със сръбски орден.

На 05.10.1897 г. от Белград Михалаки Георгиев пише лично до Иван Вазов, където съобщава за пристигането в България на руски учен, който се интересува от историята и етнографията на балканските страни. Поради това, че е възможно той вече да е запознат с неправилна информация от сръбска страна, моли да му бъде осигурен подходящ придружител.

С падането на кабинета на Константин Стоилов, Михалаки Георгиев е отзован от Белград. Загрижен за приятеля си, Спас Вацов му пише за евентуалното му последващо неназначение, предлага му да прибере семейството си в България и завършва писмото с: „твой като брат/n/ Спас“.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

„Литературният чай“ у Михалаки Георгиев е с широк творчески и интелектуален, но и светски характер. Тук се създават задушевни приятелски взаимоотношения, които устояват на динамичните социално-икономически промени в следосвобожденска България. Той събира видни личности с различни професии, творчески и житейски път. Показва техния стремеж към литературно и интелектуално развитие в условията на изграждането на новата държава. Става пример и доказателство как литературата може и успява да обединява, помага и съхранява такива ценни човешки качества като родолюбие, себеподаване, честност и не на последно място – приятелство и сподвижничество.

Пиенето на чай в дома на Георгиеви се превръща в ценно социокултурно общуване, в ритуал на истинската човешка и духовна близост и солидарност. Този аристократизъм във времето слага отпечатък върху градската култура на все още неизбавилия се от ориенталщината столичен град. Погледнато от този аспект, значението и ролята на М. Георгиев за българската култура и литература стават по-осезаеми – не само творец, но и вдъхновител със своя авторитет, верен приятел и съратник, един истински родолюбив български интелектуалец.

ЛИТЕРАТУРА

М-Алексијева, Ц., „Епоха, земя и хора“, в. Мир, 37, №9270, 6 юни 1931, с.4.

Карастоянов, Г., „Жената днес“, архив 1945-1989, бр.2, 1988.

Георгиев, К., 1974 . Ц. Гинчев, М. Георгиев, К. Величков, Т. Г. Влайков, Ц. Церковски в спомените на съвременниците си. София: Издателство „БП“, с.92.

Георгиев, Б. „Биографични бележки и спомени“, БП, 1960, София, с.31.

Георгиев, К., 1974 . Ц. Гинчев, М. Георгиев, К. Величков, Т. Г. Влайков, Ц. Церковски в спомените на съвременниците си. София: Издателство „БП“. с.92-93.

Шишманов, Ив., 1974. Ц. Гинчев, М. Георгиев, К. Величков, Т. Г. Влайков, Ц. Церковски в спомените на съвременниците си. София: Издателство „БП“. с.86.

¹⁰ Георгиев, М., 1981. Литературен архив. София: Издателство „БАН“.

Вазов, Ив., 1957. Събрани съчинения и писма. София: Издателство „БП“ . с.117.

Вазов, Ив.,1957. Събрани съчинения и писма., София. Издателство „БП“,с.202.

Георгиев, М., 1981. Литературен архив. София: Издателство „БАН“.

**„СЪ НЕ ПАЗАСКЪ ДУМНЕЗЪУ“ („MAY GOD WATCH OVER US“) OR
THE POWER OF THE PHENOMENON „VLACH MAGIC“¹¹**

Diyana Kirilova – Student

Department of Bulgarian Language, Literature, History and Art,
University of Ruse “Angel Kanchev”
Tel.: 00359/ 879 837 680
E-mail: dianakirilova0812@gmail.com

Ch. Assist. Prof. Reneta Zlateva, PhD

Department of Bulgarian Language, Literature, History and Art,
University of Ruse “Angel Kanchev”
Tel.: 00359/ 082 888 752
E-mail: rzlateva@uni-ruse.bg

Abstract: *The present paper reviews the specific connection between the Vlachs and the religion of the Vlach Bulgarians' society in Northwest Bulgaria. This is the basis on which we present the evolution of moral characteristics of the society of that time, the ties between the members of the family units, the functioning of religion and the process of making sense of the strength of Providence and beyond. Particular attention is being paid to the power of magics, enchantments, incantations and fortune-telling of the Modern Vlachs!*

Keywords: *God, Providence, beyond, enchantments, incantations, fortune-telling, Vlach Bulgarians, Northwest Bulgaria.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Власите са специална етническа група, определяна от някои етнологии като влашки народ. Сред вярванията им се откроява това, че от рождението си смятат съдбата си за предопределена, главна роля за което имат три основни фактора: Бог (*Думнезъу*), Демоните (*Драку*) и магиите (*фермече*).

От древни времена хората, страхувайки се от природните бедствия – земетресения, суши, наводнения, от персонални злощастия, родови проклетия и т.н., смятат, че ако се помолят на Висшите сили, на Бог, биха ги умилостивили. Назидателната и покровителствената Му функция определят Неговата неизменна съпътстваща роля в битието на човек, както и са отражение на земните му дела и стремежи. Демонът на съдбата определя пътя на човека веднага при раждането, затова го записва в „Конджеж“ (*Дебела книга*). Влашката магия гледа много фаталистично на живота и съдбата. Има няколко термина за самата съдба: *fata* (лат. съдба), *skrisa* (лат. пиша, записвам), *ursa* (заклинание, пеене), *suđina* и *daćina* (предназначено и дадено, определено).

Суеверията съществуват хилядолетия, защото са рационални. От появата си на белия свят детето се пази от зло, от болести, от чужда негативна енергия. Целият ни живот всъщност е изграден от неосъзнати ритуали: измиването/ премиването на лицето, на ръцете (отмиване на лошата енергия), връзването на червен конец (против уроци/ зли сили), обличането на пижамат преди лягане (пътуване в друг живот), ставането сутрин и обуването първо на десния крак и стъпването с него (за добро) и др. През годините се смесват суеверие и култура. Всекидневно не осъзнаваме, че извършваме магични действия.

Някои етнологии смятат, че няма черна и бяла магия. Дори пожеланието да се случи някому нещо, т.е. – всичко, което ние мислим и вършим на практика в реалния живот, се

¹¹ Докладът е представен на студентската научна сесия на 19 май 2023 г. в секция „Езикознание и литературознание“ с оригинално заглавие на български език: „СЪ НЕ ПАЗАСКЪ ДУМНЕЗЪУ“ („БОГ ДА НИ ПАЗИ“) ИЛИ ЗА СИЛАТА НА ФЕНОМЕНА „ВЛАШКА МАГИЯ“.

превръща в някакъв ритуал, някаква магия. Например, когато записваме нещо многократно, не осмисляме, че това също е вид магия.

Без значение от кой край са, власите вярват в света на демони и призраци. Те са от всички полове и от различно естество: едните са на земята, други населяват атмосферата. Делят се на добри и зли. Някои от демоните не са съвсем свързани с магическите способности от приказките, защото заемат място в религията (Дяволът – вл. *Драку*).

ИЗЛОЖЕНИЕ

Всъщност, думата *демон* на иврит не съществува. На гръцки обаче се среща в преводните Старозаветни книги (Септуагинтата). Глава 32 от „Второзаконие“ (32:17) съдържа следната информация: „Пожертвуваха на *бесове*, които не бяха Бог ...“ (Bible, 1995:11).

В Новозаветните книги има редица примери на споменаване на „бесовете“ (Светите Евангелия от Матей, Марк, Лука, Яков и др.). Ще се ограничим в следния пример от „Светото Евангелие от Матей“ (10:8), където четем: „И като повика дванадесетте си ученици, даде им власт над *нечистите духове*, да ги изгонват, и да изцеляват всякаква болест и всякаква немощ... Болни изцелявайте, мъртви възкресявайте, прокажени очиствайте, *бесове* изгонвайте; даром сте приели, даром давайте“ (Bible, 1995:9-10).

В текстовете на иврит на Псалмите е употребена думата *shadim*, която обикновено е превеждана като „унищожители“. Но в съвременния иврит *shadim* е използвана за нечист дух или за демон. На иврит тази дума е свързвана със Сатаната, понеже той се счита за унищожител. На гръцки думата е преведена като демони, което трябва да означава, че съвременният смисъл на иврит на думата *shadim* е използван и във времето на Исус. Текстът в Септуагинтата гласи: „Исая“ (13:21-22): „ ... И сирени ще почиват там, а *демони* ще танцуват ...“. Еврейският еквивалент на Писанието: „Исая“ (13:21-22): „ ... И *космати същества* ще танцуват там...“ (Bible, 1995:689-690).

Немалка част от текстовете на Новозаветните Евангелия са посветени на това как Исус гони демони. Разкриват се чудесата Му за възкресяване, действията Му за изцеляване на болни, особено от проказа, за освобождаване от демони. Видно е, че Евангелията играят силна роля при освободителното служение. В книгата „Деяния на апостолите“ също се поставя въпросът за справяне с демоните. Пътувайки из Израел, основното спасение, което Исус осигурява на юдеите, е избавлението от демони.

Синонимната употреба на „демони“, „зли духове“ и „нечисти духове“ дава възможност да сложим между тях знак за равенство.

Още в самото начало на Старозаветните свещени писания (Битие 1:2) е отбелязано наличието на тъмнината в Преадамово време: „И тъмнина беше върху бездната“ (Bible, 1995:1). Излиза, че онова, което днес свързваме със свръхестественото, съществува преди Битие, Глава първа, но не знаем кога Бог създава този свръхестествен свят, не знаем и кога точно създава света така, както ние го познаваме, светът, чиито наследници сме ние.

Теологичната обосновка за хронологична подредба на събитията е свързана с момента преди сътворяването на Адам, в който ангелът Луцифер се разбунтува срещу Бог и взема със себе си една трета от ангелите (серафимите) и споменатите духове. Следва осъждане на техните постъпки и създаване на ново творение в лицето на Адам. Тук се открива ясно алюзията за ролята на религиозния провиденциализъм чрез вмешателството на Бог в действията и съдбите на хората (Неговата съдна/ назидателна (проклетия) и покровителствена функция (благословения) – функции, познати още от древни времена на племена и народи, сред които са траките, българите и славяните. Тези зли сили/ духове са безсмъртни, продължават да обитават и нашия свят, търсейки физически тела, в които да се настаят. Всички техни действия всъщност са обясними предвид тяхното ограничение в духовното им състояние и израстване. Научно доказано е, че материята не може да спре да съществува. Тогава излиза, че материалният свят е от също толкова важно значение, както и духовният – невидимият, въпреки че ние осъждаме първия, а втория считаме за по-важен.

В Новозаветната книжнина думата дракон/ змей се среща само в „Откровение“, където описва същество, което превзема една трета от небесните звезди. Змеят воюва против Михайл и ангелите, строени редом до него. Тази битка се води в небесното. Теоретичната теология, че тук става въпрос за Сатаната, който сам е бил ангел на светлината, серафим, взел една трета от серафимите със себе си в тази война, го поставя равен на другите двама серафими – Михайл и Гавраил. Думата дракон (*na-hkash* на иврит), се превежда и като змия, змей, магия, гадаене, предположение, предсказание или преценявам (Hedges, St., 2018:26).

От Библейските текстове става ясно, че изцелените от болести хора са онези, от които е изведен демонът. Юдеите считат, че болестта идва чрез греха. Много изследвания днес свързват болестите със състоянието на душата. Ако наш личен грях или извършено беззаконие от страна на наши родственици (до четвърто поколение) е налице, това веднага поставя въпроса за *кармата*. Юдеите обаче смятат, че всеки човек е податлив на грях, поради което не се е считало за срамно човек да страда от последствията на греха. Съответно, да търси начини, които да го изцелят.

И власите в България, и тези в Сърбия дълбоко вярват в съществуването на демонични сили и същества, които предизвикват силни бури и пожари, нападат мъже и жени, пастири и животни. Удрят хората по главите и ги нараняват, дърпат ги за ръцете и краката. Женските демони нападат жени, които са отишли да носят дърва, и последиците са парализа и загуба на говор. Най-страшното предстои тогава, когато мъжките и женските демони се ядосат, че на масата с храна, предназначена за тях, са седнали да се хранят хора.

Обикновено демоните са предвождани от куц черен дявол. Сред най-често срещаните практики срещу демоните са приготвяне на магически отвари, изричане на тайни думи и изрази, практикуване на ритуали против злото. С огън, тръни, дървен кръст и тамян отблъскват дявола и злите демони. Мощна защита против демоните, нападащи жени, представлява ножът с черна дръжка, имащ формата на кръст, тъй като се вярва, че демоните могат да бъдат укротени с метално острие. Къщите се защитават с бодили или глогови тръни.

Демоните са с различен облик и всеки си има свои избрани обекти и субекти. Най-общо те се разделят на три групи: *сатанъри*, които вредят по някакъв начин, но не водят хората към изкушения, *каликанцъри*, които са повече пакостници, отколкото злодеи, и *даути*, нападатели на хора и стада, които ги унищожават.

Дяволът е същество, което вдъхва страх. В някои предания се смята, че е брат на Бога или негов небесен „съквартирант“, който е хвърлен в пъкля от Бога, защото се меси в Неговите работи. На външен вид е грозен, черен, с опашка и рога. Около Бога са ангелите – Божиите вестители с крила. Най-големият от тях е Св. Архангел Михаил (*Свете Рангел*). Името му се празнува на Архангеловден. Следва Св. Николай (*Свете Никола*). До ангелите стоят светците, най-видният от тях е Св. Йоан Кръстител (*Боботеаза*), защитник на кумовете. Св. Георги (*Свете Георге*) е християнски мъченик, защитник на невинните същества. Съществува апокрифна легенда за неговата борба със змея и освобождаването на царските дъщери. Св. Петър (*Съмнетру*) е защитник на жените и раждането. Св. Илия (*Свете Илие*) е гръмотвержец, страшен и опасен за всички. Св. Сава (*Свънтул Сава*) научава хората на различни сръчни и полезни занаяти и знания, той открива Божия пътник с патерицата, който, когато се ядосва, често става несправедлив, наказва виновни и невинни. Св. Василий (*Свънтул Василиу*) чудотворец е на почит навсякъде.

През „Нощта на лошите“ (*Ноаптя стрикоилор*), нощта срещу Андреевден (*Свънту Андрей*), власите вярват, че излизат злите демони. Този ден те смятат за най-опасния в годината. Той е подходящ и за правене на магии. Затова над прага на всяка къща се закача плитка от преплетен чесън, защото чесънът е най-добрата защита от злото.

Бидейки актуални и до днес, влашките магии бъдат редица въпросителни, недоверие, страх, като някои ги определят дори като „феномен“ на Балканите.

Приличат си помежду си вуду магията, египетската магия, влашката магия, циганската магия и др. Много от тях вече не са актуални, но влашката магия се прилага до днес. Много хора не вярват в нея, други са на мнение, че тя не съществува, но повечето се пазят да не контактуват с гадателки от Западна България и Източна Сърбия. Тя е специфична и се среща

във Влашко – местата по поречието на реките Тимок и Дунав в двете държави. Често туристите и гостите на тези селища, по-слабо в България и по-често в Сърбия, се страхуват да посещават тези райони именно поради страх. Днес тя се счита за една от най-страшните магии по света, предавана от коляно на коляно по женска линия. С нейната поява и феноменалност са се занимавали много учени, но почти никой не е успял да се докосне до вълшебните слова. Влашките врачки твърдят, че влизат в контакт с висшите сили и с мъртвите. Затова най-благоприятно време за баене е това между Коледа и Богоявление.

Магията се прави на кръстопът или до къщата на засегнатия във времето от единадесет часа в полунощ до пет часа сутринта. Най-общо казано магиите се делят на черна и бяла. Бялата призовава добрите духове, които помагат да се преминава благополучно през трудности и изкушения. Черната призовава мрачните сили, демоните от света на мъртвите, за да причинят зло на неприятелите ни.

Много от тайните на влашката магия остават скрити у дома, предавани от най-старата русалийка от рода. Влахинята има право да започне да участва в обредите на точно определена възраст. Заснема се пред голям запален огън, докато се извикват вилите и самодивите. По-късно тези снимки се използват в самите врачувания – като веществено доказателство за времеви интервал между две измерения. Много етнолози смятат, че това е друга форма на вуду. След момента на първия транс вече се счита, че тази жена вече е врачка. Ритуалите, които извършва, са различни – от най-обикновени до много сложни – от гледане по звезди през трудно баене до ходене сама в гората или отиване сама на гроб в полунощ. Това е един обширен спектър, в който наполовина човек може сам, а другата му половина разбива у себе си страха. Тогава врачката бае най-ефикасно. Има най-обикновени ритуали като каденето на къщата, гардеробите, вещите. Най-важно е да се пази прагът, който символизира влизането в личния живот на едно семейство. Който ти пристъпи прага, него пускаш в живота си. Защитата на прага се осъществява, като се сложи под него нож с острие, насочено навътре. Ако някой, който е идвал с лоши мисли и негативна енергия се опита да влезе отново, ще усеща някакво чувство на отблъскване.

Влашките игри, ритуали и обичаи привличат вниманието със своята уникалност и необичайност. В тях се използват безобидни материали и вещи като „алат“ (червен конец), босилек, огледало, метла и др. Но има и такива, в които се прилага менструална кръв, седмо ребро на мъртвец, както и вода, с която е изкъпан починалият. Симптомите на потърпевшия са главоболие, депресия, лоши мисли, страхове. Всички ритуали се извършват, докато се бае на влашки.

Във влашката магия за прозорец към мъртвите предци и невидимите мощни сили се смята прагът на къщата на баячката. Пътищата се считат за убежище на тези магични действия, а кръстопътят – най-удачно място за черната магия.

Обикновено на хора, на които е открита черна магия, първата реакция не е свързана с освобождаването им от нея, а научаването на името на злосторника. Специалните способности на врачките се определят от това да може да се познае миналото и да се пророкува бъдещето на човека. Те могат да го научат как да се справя сам с проблемите.

Сред инструментариума за предизвикване на тежка болест влашката магия използва за кръвна жертва месото на голямо животно, черната съсирена кръв за Дявола. За по-леките магии се използват за баене сапун, сокове, сладкиши и др.

Класификацията на „виканите същества“ включва: *Мума Падури (Майката на Гората)*; *Тратори/ Тартор (Воден дух)*; *Шерпу* – обича жените и държи да се продължи родът човешки; *Драчи* – най-злите.

Върховното божество е Мума Падури, която управлява земята, неин помощник е Тартор, владетелят на водата, а господарят на огъня е Драконът. Върховното влашко божество е Великата горска майка Мума Падури. Тя живее, както подсказва името ѝ, в гората, и излиза на поляните с дълга рокля и разплетена коса, за да чуе виковете на врачките или момичета. Тя е красива като богиня, но често се появява като дрипава старица. Смята се, че Мума Падури и нейният помощник Тартор танцуват и пеят през летните нощи, а понякога събират в кръга си простосмъртни и си правят оргии заедно. Драконът/ Драку е наполовина

животно и наполовина човек и хвърля искри около себе си, докато лети. Живее по планините и в хралупи на букови дървета. Змеят и лелите Шумирол или Тетке, както ги наричат на сръбски, са три демона в образа на старици в черно. Те атакуват човека през целия му живот, изпращайки му болести.

Вълвите или феите са стройни и високи жени, облечени в дълги бели или зелени рокли и украсени с венци от цветя. Те се появяват на групи, а техните танци и песни хипнотизират зяпачите. Те живеят в пещери и са приятелски настроени към хората, които оставят белези пред местообитанието им, за да премахват магии и да лекуват болести.

Всеки човек съзнава, че съществува паралелен свят някъде Гореве и иска да е отворен към него, разчитайки на покровителство. Гадателите влизат в контакт с демоните, затова това е най-силната магия на света! (Pastuovich, D. 2022).

Във влашките баения няма такива, с които баячката (*фермекатоаре*) да не може да се справи. Това е постигнато през вековете с научени и повтаряни моменти на броене, на които се поддава избраното демонично същество. Това се постига чрез изпадане в транс, когато или се говори с мъртвите, или се бае на живите. Това са естествени състояния на врачки и шамани. Много е важно по какъв начин се говори на тези демони. Това става инстинктивно, от интонацията на баенето зависи изцяло резултатът. Обикновено непременно се носи на врачката конец с дължина, равна на обиколката на тялото, чесън, червен пипер, сол, босилек – с тях се прави светена вода, с която болният се пръска. Тази вода съдържа по време на баенето силна положителна енергия и свойства, които поемат всички изречени думи и заклинания. Ако ще се бае за щастие в семейството, се носи треска от прага. А също се носят и конец от дреха, снимки, катинар и др. Катинарът хиляди години се използва в обредите за отключване и заключване на съдби.

Сред животните, които се използват и за бели, и за черни магии са котките. Влашките магьосници ги познават добре, твърдейки че имат не девет живота, които се променят по време на всеки един физически, но дори още един – десети, който се завръща сам след нейната смърт. Ето защо котките са третирани като психична среда, посредник. Магьосниците също се кълнат, че могат лесно да имат телепатична комуникация с тях и че животните изпълняват волята им без нито един час обучение. Може би затова котката, макар и в безценна полза за човека като терминатор на вредители, се е превърнала в символ на нещастие, хитрост и потайност. Може би в грациозното тяло на всяка котка се крие дяволът. Власите знаят как да докажат, че котките на седем, девет и дори двадесет години са убежище за злото. И колкото и да са привързани към тях преди това, биха ги изгонили от къщи. Подобно на милиони хора по света, те се връщат, подозирайки че зло ще им се случи, ако котка пресече пътя им. Някои хора се изплюват на пътя, а други отново притичват до първото дърво, за да почукат на него три пъти (Zayakov, N., 1984).

Повечето от окултистите смятат, че възелът е първият реквизит, който старите магьосници са ползвали в магиите си. Още древните египтяни са ползвали този вид магия. Ритуалното връзване на копринени или вълнени конци е свързано със задържане на едно място на негативната енергия, на злото. Възелът задържа духовната мощ на човека. Броят на конците трябва да наброява три, пет, седем, девет, единадесет или четиринадесет. Колкото по-голям е броят им, толкова по-голям потенциал притежава магията. Най-често връзване на конци се извършва с цел любовна магия – връзват се две съдби.

Всъщност ритуалите с възел имат дуалистично значение – могат да се извършват и за добро, и за зло. Когато се прави магия с цел да се предотврати раздяла в едно семейство, се прави ритуал чрез връзани 41 възела. Първо се назовават по име двамата съпрузи, след което се изрича: „Остани здраво завързан за мен и за семейството, както са здраво завързани конците в този възел.“ След това възелът се поставя под прага на къщата или под керемидите на покрива ѝ.

Съществува черна магия, която кара младоженеца преди сватбата да се самоубие. Използва се черен конец, дълъг 70 см., който се пере във вода от слана (вл. *апъ де брумъ*), посипва се върху него сол и пепел и се правят седем възела. Повтаря се магическа клетва с пушек от факла, а конецът се поставя след нея под прага на къщата в нощта преди сватбата.

През тази нощ младоженецът се обесва. Смята се, че тази влашка магия е една от най-силните, тъй като пряко засяга енергийното поле на човек и неговия мозък. В тази магия доминират седем чувства и състояния: любов, магия, омраза, ревност, страх, радост и сън. Върху първите шест тя действа положително, но върху седмата – двустранно – може да потиска емоциите ни несъзнателно, както и да въздейства на случките, които сме преживели. Ако е прекалено силна и датира от 71 дена или от девет месеца, става изключително опасна. Някои окултисти твърдят, че въздействието ѝ е до пет години. (Radanovich, V., 1930)

Интерес представляват първите думи на известни влашки гледачки, когато потърпевшият/ клиентът се срещне с тях: „Ънтъй съ нтреб свинць.“ („Първо да попитам светците.“). Една от тях споделя: „Конците в един възел са различни по цвят. Например, в магията за любов се използва червен конец, а може и лилав – за активна сексуалност. Най-често се използва естественият цвят на нишката след предене на вълната. Ако става дума за любов между съпрузи, се използва червен конец, със седем възли, докато за любов между любовници се правят 41 възела. Останалите необходими съставки, които се прибавят, са сол, бяла хартия и четири камъчета. Докато са вързани конците, се повтарят имената на джиновете (*дзуни*), които променят чувствата. Някои магьосници могат да се справят със силата на тези митични същества и да ги контролират, вземайки превес над тях, но повечето зависят и са подвластни на силата им. След отвързване на възлите пепелта от изгорялата хартия и солта се изхвърлят в най-близкия извор или река. Четирите камъчета се изхвърлят на четирите посоки на света, на четиринадесет крачки разстояние между тях. Докато се хвърлят камък по камък, се изговарят името на дзуна и на онези особи, на които се прави магията за любов. За изпълняването на тази магия трябва пълна дискретност и точност, за да не се обърне против здравето на човека, засягаща други зли сили, ментално равновесие и разстройство, предизвикващи мисли за самоубийство. С четиридесет и един възли се прави и черна магия, която е много опасна. Прави се за смърт, за нещастие и за болест. Тя може да се развали от много силна особа, която владее молитвите, които християните отправят към Христос. За да се унищожи такава магия, е нужно да се намери конецът с възлите, слага се в чаша вода, към която е добавена лъжица сол, и се повтаря: „Нека магията на тези възли изчезне, нека се махне от мен! Освобождавам се от нея. Магийо на възлите, излез от мен и ме остави намира!“ („Ешиц, фермече нодулор дин мине ши съ скъп де вой!“). След това два дебели конца се поставят един върху друг и се връзват от тях двата седем, девет или единадесет възела, потапят се в съд с вода, където престояват двадесет и четири часа. На следващия ден се развързват възлите, изсушават се и се заравят в три саксии. Седем поредни дни се повтаря: „Грешна или негрешна магийо, излез от мен и се махай далеч!“ („Фуджиц, фермече, дипе мине!“). Смята се, че на седмия ден човек е оздравял.

Власите считат, че лошата магия може да се премахне и без чужда намеса. За целта са нужни три клечки от метла, нов, неизползван нож, и стрък босилек. Налива се вода в стъклено шише от девет извора, но може и от три. Ритуалът се извършва винаги рано сутрин, преди изгрев слънце, на развиделяване. Най-подходящ ден за баене е вторник, но може и през останалите, като е забранено да е в събота – денят на мъртвите. Препоръчително е ритуалът да се извършва от една особа, без чуждо присъствие. Обръща се на изток, държейки в дясната ръка шишето с вода, с потопени трите клечки от метлата, и се изрича три пъти: „Голяма метло, голяма господарке, както измиташ всички къщи и кътове, така ме изпери и очисти от всички болести, магии и мръсотии. Ако е поставено на ..., в питието, в храната, в кревата, нека му дойде помощ от Бога и нека се изпере и изчисти с този стрък босилек по цялото си тяло. („Ту, амъй маре мътуръ, кум мътури къши ли ши колцурли тоате, аша спалъм ши курацъм боалили, фермечили ши имошала дипе мине. Дакъ е пус ън беутуръ, ън мънкаре, ън пат, съ м вие ажутор Думнезъу ши съ ма куръць ку бусуйок!“). Изкарват се трите сламки и се поставят на масата. Босилекът се рони в съда с вода, а ритуалът е съпроводен с думите: „Както босилекът расте в градината, а медът в кошера, така ... да оздравее с Божията мощ и помощ!“ („Аша, към креще бусуйоку ън башя, ши мнеря ън ступ, аша съ ндрепц къ путеря Думнезъулор!“). След това се слага ножът отпред и докато се върти равномерно, се изрича: „Ти, големи ноже, ти върховни ноже, както можеш всичко да режеш пред себе си, така

изрежи всички хвърлени на ... магии. С Божията мощ и помощ!“ („Ту, куцъте, към поц съ тай тот ън наинтя та аша съ тай тоате фермече!“). След това се изпиват три глътки от тази вода, а с останалата се измива цялото тяло от главата до петите. Не се подсушава, а се изчаква водата да изсъхне. След това се връзват клечките, ножът и босилекът с червен конец и се поставят под възглавницата. По този начин в бъдеще ще предпазват от направено зло, а дори може да се яви злосторникът в сънищата“ (Finka Popardanova).

В Сърбия слагат в чиния стрък босилек, парче от ябълка, клонка от върба и връзка билки, които се берат на Ивановден. Вързани са с червен конец. В чинията се слагат нож и вретено. Целта е връщането на черната магия към човека, който я е направил. (<https://svetvidovitih.com/vlaske-bajalice-za-ljubav/>)

Тъй като любовта е всичко, което е необходимо за едно младо момиче, а бракът е най-важен за нейните родители, много ритуали са предназначени специално за брак или трайна връзка. Влюбен човек, чиито чувства не са споделени, се обръща за помощ към баячка, която чрез бяла магия прави ритуал. Той най-често се извършва призори, когато светлината пробива след най-тъмната част на нощта. За да е успешно заклинанието, врачката се насочва към поток или река и застава с лице към изток, с буркан мед в ръцете си. Използвайки стрък босилек, тя пръска вода от потока върху буркана, докато произнася думите на заклинанието. След това медът е готов за нанасяне върху устните и ръцете на клиента, така, както според баенето желаното лице да полепне по момичето (Lilyana Gugusheva).

Един от най-интересните ритуали за любов е гледане или на отворен или на затворен прозорец към Венера. Не е нужно да се вижда планетата, достатъчно е да се знае къде се намира в момента. Достига се дори и до хипноза, което състояние води до позитивна функция на мозъка. Ритуалът е неразривно свързан с природата – със звездите, с Луната, със Слънцето, с дърветата, с водата и с животните. Ако някой иска да бъде силен, например, се взема четина от вълк и се минава през тамян. Използват се нокти от котка, органи от мишки, зайци, а най-често – кокошки.

Магическите ритуали използват елементи като физически обекти, устни заклинания и церемониални ритуали. Значението на скритите намерени предмети според основната и традиционна магическа символика е следното:

Цветята, открити пред вратата на дома, обикновено говорят за черна магия, свързана с общата разруха на домакинството. Ако в дома или пред него има цветя от лайка, това е знак за магия или ритуали, направени за сълзи и разочарование.

Един от най-често срещаните символи, свързани с магията, е счупеното стъкло. Според общоприетото поверие магията със стъкло сочи лоши пожелания за домакинството и развод на съпрузите. Счупено стъкло е индикация за нещо, което ще се счупи, тоест ще се разпадне.

Гвоздите, намерени в дома или пред дома, са индикатори за магия, свързана с общи разочарования, кавги и загуби.

Иглата е едно от най-разпространените предмети в магията. В черната магия служи в ритуали при загуба на здраве и внезапни здравословни затруднения в сърдечната област. Смята се, че игла, намерена близо до дома, винаги предвещава лош период за цялото семейство, който ще настъпи поради магически въздействия и нарушена природна енергия.

Намереният сапун се отнася до извършени магически ритуали, свързани със здравето, но много често и с красотата и нарушаването на външния вид.

Откритите животински зъби показват магически ритуали, правени при нервни заболявания и болести на нервите.

Земята от гробището в магически ритуали символизира енергията на стагнация и общо блокиране във всички области на живота. Това е един от най-често използваните елементи в черната магия.

Намерен червен конец или връзки за обувки показват магически ритуали, свързани с края на любовен съюз или брак.

Яйце, намерено в дома или близо до дома, означава направена магия за безсилие и унищожаване на потомство.

Намерени брашно, захар или сол се отнасят до направена магия за загуба на пари и общо благополучие на домакинството.

Намерени гнили ябълки са индикация, че някой е направил магия за болест на човек.

Намерените военни предмети, униформа и детайли са индикатори за магия, направена за влизане в затвора или загуба на статус.

Булото пред дома е най-честият показател за магия, направена за скръб, тъга, безбрачие и нещастие на човек или човек от дома. Смята се, че магическите ритуали с булото са най-опасни, защото забавят женитбата на момичето от дома, в който е намерено булото.
<https://www.alo.rs/astro/crna-i-bela-magija/ovi-predmeti-ukazuju-na-prisustvo-crne-magije/211509/vest>

ИЗВОДИ

Власите в България, Сърбия и Румъния вярват в едни и същи демонични същества. Те са над природни и влияят на нашето енергийно поле. Независимо как ги наричаме – „Мума Падури“, „Драку“, „Ръул“, ние се плашим от тях, затова почитаме Бога, ангелите и светците. Балканският нрав, който носим всички, е събрал в себе си доброто като най-ценна християнска добродетел. Добротата е съвкупност от благородство, съпричастност, великодушие, отзывчивост, солидарност. Добрите хора ще отидат да им се бае за оздравяване, за благи дни, за рожба. Но животът има и тъмна, мрачна страна – страната на демоните, на злото, но нека Бог да ни пази! („Съ не пазаскъ Думнезъ“!)

REFERENCES

Bible or the Book of the Old and New Testaments, 1995. Minsk: PICORP. (**Оригинално заглавие:** Библия или Свещеното писание на Стария и Новия завет. Минск: PICORP.)

Hedges, St., 2018. Demonology. Sofia. Electronic Edition. (**Оригинално заглавие:** Хеджис, Ст., 2018. Демонология. Електронно издание.)

Pastuovich, D., 2022. How to remove Vlach magic. Belgrad. (**Оригинално заглавие:** Пастуович, Д. Како да скинете влашку магийу. Белград.)

Radanovich, V., 1930. Folk traditions for killing old people. Skopje. (**Оригинално заглавие:** Радованович, В., 1930. Народна преданя о убийанью старих људи. Скопие.)

Zayakov, N., 1984. Traditions and continuity in the holidays and rites in Vidin district. Sofia, 1984. (**Оригинално заглавие:** Заяков, Н., 1984. Традиции и приемственост в празниците и обредите във Видински окръг. София.)

Informant: Finka Popardanova, deceased, Town of Bregovo. (**Информатор:** Финка Попарданова, покойница, гр. Брегово.)

Informant: Lilyana Gugusheva, 79 years old, widow, Town of Bregovo. (**Информатор:** Лиляна Гугушева, 79 г., вдовица, гр. Брегово.)

<https://svet-vidovitih.com/vlaske-bajalice-za-ljubav/> (Accessed on 22.05.2023).

<https://www.alo.rs/astro/crna-i-bela-magija/ovi-predmeti-ukazuju-na-prisustvo-crne-magije/211509/vest> (Accessed on 22.05.2023).

THE HORROR HAIKU PHENOMENON IN BULGARIAN POETRY¹²

открехнат гардероб
един ръкав
маха за сбогом

Гергана Янинска
(Сп. „Дракус”)

Mihaela Georgieva – Student

Department of Bulgarian Language, Literature, History and Art,
University of Ruse “Angel Kanchev”
E-mail: mihaela.g.georgieva23@gmail.com

Assoc. Prof. Mira Dushkova, PhD

Department of Bulgarian Language, Literature, History and Art,
University of Ruse “Angel Kanchev”
E-mail: mdushkova@uni-ruse.bg

Abstract: 20th-century Bulgarian poetry has unquestionably been enriched by the introduction of the Japanese literary genre "haiku". It has several varieties, including the so-called "horror haiku" which displays some of the characteristics of horror literature. Despite the fact that this combination is relatively new to the Bulgarian literary scene, it finds its response on the pages of the "Dracus" magazine, published in Ruse. It presents works with fantastic, criminal, and "horror" elements. The present report delves into the literary hybrid of horror haiku as an original phenomenon in Bulgarian poetry, and as a potential for the emergence of young authors.

Keywords: Haiku, Horror, Horror Haiku, Bulgarian Poetry, Ruse “Dracus” magazine.

ВЪВЕДЕНИЕ

В съвременната литература художествено-естетическите процеси са особено динамични. Едни жанрове отмират, появяват се нови, които често се оказват хибридни. Целта на настоящия доклад е да осмисли генезиса на жанра *хорър хайку*, да го характеризира и да набележи тенденции за неговото развитие. В изложението се припомня накратко историята на възникване на хоръра, от една страна, и на хайку, от друга. Според нас за първи път творби от жанра *хорър хайку* се появяват по страниците на русенското списание „Дракус“ (бр. 2 от 2014 година), а за пионери в жанра можем да смятаме Весислава Савова¹³, Гергана Янинска¹⁴, Илияна Делева¹⁵ и Мая Любенова¹⁶. Четирите авторки са награждавани хайджини, членове са на българската “Renku Group“. Публикуват в известни електронни списания като “Frogpond”, “Modern Haiku”, “Cattails” и много други.

¹² Докладът е представен на студентската научна сесия на 19.05.2023 г. в секция „Езикознание и литературознание и“ с оригинално заглавие на български език: ЛИТЕРАТУРНОТО ЯВЛЕНИЕ „ХОРЪР ХАЙКУ“ В БЪЛГАРСКАТА ПОЕЗИЯ.

¹³ Весислава Савова се изявява и в поезията, и в прозата, и в драмата, и в преводите. Член е на Българския хайку съюз, на ПЕН клуб – България и на редакционната колегия на онлайн списанието „Нова асоциална поезия“. Нейни хайку творби са публикувани в международни списания и антологии. Участва в хайку фестивали и конкурси.

¹⁴ Гергана Янинска е една от стоте най-креативни хайку автори в Европа за 2014 и 2015 година. Отличена е в Осмия национален конкурс за хайку на свободна тема (2015).

¹⁵ Илияна Делева – автор на стихотворения, хайку, разкази, критически текстове; блогър. Публикува във в. „КИЛ“, „Литературен вестник“, сп. „Литературата“ и др.

¹⁶ Мая Любенова – публикува в български и англоезични списания и електронни издания. Тя е единствената българка, която е носител на титлата на Световната хайку асоциация WNA Master Haiga. След кончината ѝ през 2016 година на нейно име е учреден международен конкурс за хайку.

ИЗЛОЖЕНИЕ

1. Специфика на жанра *хорър*

Основите на жанра в България са поставени в началото на ХХ век най-вече под влияние на **българския диабололизъм**. Сред най-изявените му представители са Светослав Минков, Владимир Полянов, Георги Райчев и в частност – Атанас Далчев. За първи път терминът „диабололизъм“ е използван в българското литературно пространство от критика Васил Пундев, който публикува статията си „Диаболният разказ“ във в. „Слово“ през 1922 година (Делев 2014). Пундев формулира термина „диабололизъм“ във връзка със сборника „Les Diaboliques“ (1874) на френския писател Барбе Д’Орвили, в който са публикувани „жестоки, странни“ разкази. Много автори посочват факта, че въпреки външното влияние (предимно от немската и австрийската литература), диаболчните теми намират естествено място сред тайнствените и странни същества, характерни и за българската народна демонология (устрели, самовили, змейове, съботници, караконджоли и др.).

Литературата на хоръра навлиза в България чрез творби на американски писатели като Х. Ф. Лъвкрафт (1890 – 1937), Стивън Кинг (род. 1947), Скот Бейкър (род. 1947), Клайв Баркър (род. 1952), Кристофър Мур (род. 1957), Скот Смит (род. 1965), Дийн Куц (род. 1968) и др. Те от своя страна са повлияни от един от най-изявените представители на американския романтизъм – Едгар Алън По. Въпреки че книгите им се отличават със свой индивидуален почерк, те притежават типологични сходства. Основната им цел е да плашат, да обезпокояват или да ужасяват читателя. От 60-те години на ХХ век всяка художествена творба с болезнено, ужасяващо, сюрреалистично или изключително напрегнато съдържание попада в категорията на „литературния ужас“.

В България от 90-те години хорър литературата започва да си проправя път, като се има предвид именно естетиката на ужаса, създадена по американски модел, а не диаболната основа от 20-те години. Формират се българските почерци, развиващи този тип литература. По-известни автори са Бранимир Събев, Явор Цанев, Делиян Маринов, Иван Русланов, Десислава Дюлгерян и др. От 2012 година в Русе започва да се издава периодичното издание за *фантастика, фентъзи, криминални разкази, разкази на ужаса, мистери и приключения*, наречено „Дракус“ („Дракус“). Негови главни движещи фигури са русенският писател Явор Цанев и редакторът Кети Илиева. Списанието обединява хората, които са увлечени по литературната естетика на ужаса. На страниците му са публикувани и класически произведения на творци като на Едгар Алън По, Мери Шели (представляваща готическата литература), Робърт Хауърт и др.

2. Специфика на жанра *хайку*

През ХХ век в българската литература постепенно навлиза изкуството за писане на хайку. Смята се, че историята на българското хайку води началото си от първото докосване до японската поезия (през немски и френски език, прев. Никола Джеров) – (Балабанова: 1). Има се предвид преводът на книгата от японски език „Сини часове“ (1922). В действителност голяма част от творбите в нея са от периода от VII до IX век – следователно преди обособяването на хайку като жанр. По-късно литераторът превежда от френски език японската антология „Песните на Ямато“ (1937). В нея намират място няколко хайку от известните японски поети Башо, Бусон, Исса, Шики и др. Може да се твърди, че изкуството за писане на хайку прониква в България от Запада заради първоначалните преводи от японски на западноевропейски езици. Но по този начин в голяма степен се модифицира японската естетика (Балабанова: 1).

Думата „хайку“ навлиза в японския език, след като литературният критик и поет Масаока Шики (1867 – 1902) съчетава думата *хокку*, с която се обозначава първата строфа в жанра *ренга*, с думата *хайкай* (от хайкай-но-ренга) – (Райкхълд 2018: 13). По този начин се прекомбинират имената на строфите на ренга и на началната му строфа с цел да се назове нова категория поезия. В съвременната поезия хайку става популярен жанр благодарение на американския си вариант.

Между японското хайку и хайку на английски съществуват определени разлики. В първия случай то се състои от 17 звукови единици, които са разпределени в три части – една с 5, една със 7 и една с 5. Те са много по-кратки от английските срички. По тази причина подражанието на японския модел на писане води до следната закономерност – на английски език текстовете са с по-голяма дължина (Райкхълд 2018: 14). Друга особеност на японското хайку е, че представлява един стихотворен ред, докато в английския текст всяка част се обособява на отделен ред, което е не само графично, но и смислово разделение поради липсата на пунктуация. Съществена е разликата между двата вида хайку по отношение на сезонната дума, наречена *киго*¹⁷. Докато за японското хайку е задължителна, в голяма част от разновидностите на английското хайку тя не присъства.

Според японската традиция изкуството се разделя на две части – *фрагмент* и *фраза*, където първият ред е фрагмент, а другите два реда са фразата, съгласувана граматически с фрагмента. „Без това съгласуване на два реда от редовете едно хайку би звучало „накъсано“, като интонацията би спадала в края на всеки ред“ (Райкхълд 2018:14).

Изключително труден е преводът на хайку от японски през английски до български език. Много концептуални смисли и културно-естетически препратки се изгубват в превода. За да бъде разбран един хайку текст в дълбочина, първо трябва да се осъществи качествен прочит с разбиране и да се познаят езиковите нюанси.

Японски език (оригинал)	Английски език (превод)	Български език (превод)
古池や 蛙飛び込む 水の音	The old pond A frog leaps in Sound of the water	старо езеро жаба скача в звука на водата

Табл. 1. Хайку от Мацуо Башо (1644 – 1694)

За представяне на същността на хайку се използва класическият текст на поета Башо – за скачащата във водата жаба. Моичи Ямагучи подпомага дешифрирането на смисъла в своето изследване на тема „Импresiонизъмът като господстващо явление в японската поезия“: „Между другото, когато японец слуша това стихотворение, то неговото въображение мигновено го пренася към древния будистки храм, обкръжен от вековни дървета, далеч от града, далеч от какъвто и да е хорски шум. Обикновено край храма има малко езеро, което на свой ред може да има своя легенда. И ето че в една ранна лятна сутрин излиза един будистки отшелник, току-що откъснал се от четенето на свещени книги, и със замислени стъпки приближава езерото. Наоколо всичко е толкова тихо, че се чува дори как жаба скача във водата...“ (Цит. по Андреев 2018: 152).

По мнението на друг изследовател, Уилям Хигинсън, жабите в Япония имат специално място в културно отношение. Те са ценени заради тяхното пеене, подобно на начина, по който са възхвалявани славеите в западноевропейската литература и култура. По тази причина Хигинсън смята, че „стихотворението на Башо е извършило истински културен преврат – в него жабата не пее, а просто скача в езерото с плясък“ (Цит. по Андреев 2018: 153).

В труда си „История на хайку в България“ Людмила Балабанова определя България като страна, разположена между Запада и Изтока. Тя добавя: „Тъй като „геопоетическото“ пространство на България е по-близко до Запада, отколкото до Изтока, влиянието на западната естетика и културна традиция доминира. Въпреки това в дълбините на съзнанието на българите съществуват и източните нагласи и подход към света. Едно от доказателствата е интензивното хайку движение на Балканите. Характерното за Изтока интуитивно

¹⁷ Въпросната дума представлява думи и изрази, които се използват за назоваване на природни явления, растения, животни или традиции, свързани с определен сезон.

възприемане на света може да се открие в българската поезия“ (Балабанова: 3). Като пример тя посочва труда „Български прочити на пустотата“ (2003) на Антоанета Николова, която изследва интуитивното възприемане на света в българската поезия, характерно за Изтока (Балабанова: 3).

3. Специфика на хорър хайку в сп. „Дракус“

Нашите изследвания показват, че за първи път текстове, определени в жанра *хорър хайку*, се публикуват по страниците на русенското списание „Дракус“ от 2014 година. Първият автор на подобни текстове е Весислава Савова, която е автор на 14 стихотворения (бр. 2, 2014, с. 57). По-късно в жанра се изявяват и поетесите Мая Любенова, Гергана Янинска и Илияна Делева. През 2015 година (бр. 4, 2015, с. 54-56) те поместват хайку цикъла „Чародейство. Хор на ужасите“, включващ 23 тематично обвързани творби. По-късно В. Савова, Г. Янинска и И. Делева продължават в този стил чрез броеницата „Силуети“ (бр. 2, 2017, с. 55-57). Трите авторки споделят с читателите на списанието още 17 хорър хайку.

Автор	Творба
В. Славова	имейл в спам-а подателят отдавна не е сред нас
М. Любенова	пресен гроб... в храсталака до него гръмогласен щурец
Г. Янинска	гrobiще отвъд реката All Flesh Is Grass
И. Делева	истеричен смях съседите гледат филм на ужасите

Табл. 2: Хорър хайку от български автори

Част от творбите в жанра хайку са селектирани и за специалното издание на сп. „Дракус“, като броят излиза на английски език (“Dracus”, Special edition, 2016, pp 54-55). В цикъла „Нимфите пеят“ (“Nymphs sing”) са поместени 12 стихотворения в стил хорър хайку на същите авторки. Редактор на публикацията е Цецка Илиева, която пише хайку и ренку и води собствен блог.

Всеки автор има своя поетическа визия, но ако трябва да се обособят типични характеристики, трябва да се вземат предвид някои специфични белези. За стиховете им са валидни: тъмната цветова гама, класическите реминисценции на смъртта (трупове, гроб, гробища, гробищна пътека, гробищен парк, погребална процесия, Flesh, скелети, панихида и др.); предпочитани периоди от денонощието са залезът като символ на отмиращото време или полунощ като израз на преходността, т.е. все класически разбирания за ужаса. В същото време са използвани образи и символи, навлезли широко и в литературата на ужаса, и във филмовото хорър изкуство. Сред тях са образът на порцелановата кукла, на открехнатия гардероб, на затворената библиотека, на гарвана, на бухала и др. Соносферата на българското хорър хайку е изградена от неочакван плач, пронизителен писък, проскръзващ клон, гръмогласен щурец. В контекста на хорър творбите не по-малко плашеща е ролята на немия гарван. За разлика от традиционното хайку, което се пише така, че да може да се чете в различните културно-исторически периоди, хорър хайку често насочва към живота в ХХ-ХХІ век (климатик, имейл, филм, жп линия, шосе, асфалт и пр.).

Разгръщайки старите броеве на „Дракус“, се открива и цикълът „Стихове за края на света“ (бр. 3, 2012, с. 58), който може да се смята за пръв опит за написване на т.нар.

„страшни стихове“. Текстовете тук се отнасят по-скоро към т. нар. „апокалиптична литература“/ „апокалиптична фантастика“. Характерно за тях е, че се наблюдават библейски препратки (Всемирният потоп, есхатологичните представи, Ноевият ковчег), усещания за дяволско присъствие в човешкия живот (влияние от Атанас Далчев) и познати съвременни образи от хорър литературата и „литературата на бъдещето“ (напр. земята, която буквално и метафорично умира, засушаването на земното кълбо и др.).

Автор	Творба
Непосочен	Последна центурия Колапс. Историята свършва. Било, каквото е било. Безмълвно, земното кълбо превърща се в ненужна мърша.
Непосочен	1999-та Очакваме водите на Потопа, залисани във ноеви строежи. Векът ще свърши твърде скоро, ще влезем в своите ковчези накуп със всичкия добитък... Аз обикалям и ви питам, макар че никой не ме слуша: ако пък да бъде Страшна Суша?
Непосочен	2012 Светът и този път не свърши, и няма хиляди умрели... Проскубани и траурно глава навели са лешоядите, останали без мърша.

Табл. 3. „Стихове за края на света“

Когато се сравнят двата жанра (апокалиптичните стихове и хорър хайку), се вижда, че графично се отличават. При хорър хайку се спазват правилата за писане на хайку, а при другия тип стихове се предпочита свободната поетическа форма. При апокалиптичната лирика се спазват граматическите и пунктуационните правила; текстовете са значително по-богати на художествени изразни средства. В същото време хайку залага на лаконизма, на стремежа към простота, на липсата на пунктуация (с изключение на многоточието).

Ако се съпостави класическото хайку с хорър хайку, ще се открият и други характеристики на съвременната жанрова форма, която разглеждаме. За разлика от традиционното японско хайку, в което се цени хармонизирането с природата, българският хорър вариант експонира преживяванията в подчертано градска среда. Дори когато е представен сезон, традиционно носещ положителна конотация, в хорър хайку неговото значение е преобърнато или трансформирано (прецъфтял цвят, пролетно топене и др.), като символиката се обвързва с отмиране, чезнене, тленност. Друга отлика е присъствието на хумор в различни нюанси (насмешка, ирония, черен хумор и т.н.):

гrobiщен парк
тя продава мястото
на свекървата
(Г. Янинска)

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Хорър хайку е прощаващо явление на съвременната българска литературна сцена, което постепенно предизвиква интерес. То синтезира натрупвания от немския романтизъм, от готическата литература, от хорър литературата, от българския диаболоизъм, от фолклорните вярвания. Те са пречупени през естетиката на японското хайку. Ако трябва да се даде определение на *хорър хайку*, то би звучало така: разновидност на жанра хайку, при който ужасното и страшното са представени чрез тематиката, символиката и образността, визуализирани чрез традиционното тристишие.

Докладът отразява резултати от работата по проект „Лингвоаксиологично изследване на наративни практики“ (Дог. No 23-МТФ-02), финансиран от фонд „Научни изследвания“ на Русенския университет.

ЛИТЕРАТУРА

Dracus (2012). (**Оригинално заглавие:** *Сп. Дракус. Русе: GAINNA, № 3/ 2012*).

Dracus (2012). (**Оригинално заглавие:** *Сп. Дракус. Русе: GAINNA, № 2/ 2014*).

Dracus (2012). (**Оригинално заглавие:** *Сп. Дракус. Русе: GAINNA, № 4/ 2015*).

Dracus. Special edition. Ruse: GAINNA, 2016.

Lovecraft, H. (2020). Supernatural Horror in Literature. (**Оригинално заглавие:** *Лъвкрафт, Х. 2020. Свръхестественният ужас в литературата. София: Изток-Запад*).

Reichhold, J. (2011). Foundations of Haiku. Sofia: Agata-A. (**Оригинално заглавие:** *Райкхълд, Дж., 2011. Основи на хайку. София: Агата-А*).

Saparev, O. (1983). Game of Shadows. Plovdiv: Hristo. G. Danov. (**Оригинално заглавие:** *Сапарев, О., 1983. Игра на сенките (Българската диаболчна фантастика). Пловдив: Христо Г. Данов*).

ИНТЕРНЕТ ИЗТОЧНИЦИ

Balabanova, L. A history of haiku in Bulgaria. (**Оригинално заглавие:** *Балабанова, Л. История на хайку в България*). URL: <https://www.thehaikufoundation.org/omeka/files/original/54a0622038ec29ec89a43877312eb947.pdf> (Accessed on 15.05.2023).

Delev, L. (2014). Ailurophobia and Cinophobia: the Horrible as psychic Reality in Edgar Allan Poe, Vladimir Polyakov, and Georgi Raichev. *LiterNet*. № 8 (177). URL: <https://litenet.bg/publish30/liubomir-delev/po-diabolizym.htm>. (**Оригинално заглавие:** *Делев, Л. 2014. Айлуорофобия и кинофобия: ужасното като психична реалност у Едгар Алън По, Владимир Полянов и Георги Райчев. LiterNet. № 8 (177). URL: https://litenet.bg/publish30/liubomir-delev/po-diabolizym.htm*). (Accessed on 15.05.2023).

Dracus: (**Оригинално заглавие:** *Сп. „Дракус“*). URL: <https://dracusmagazine.wordpress.com/> (Accessed on 22.06.2023).

Dzerov. N. (**Оригинално заглавие:** *Джеров, Н.*). *Литературен свят* URL: <https://literaturesviat.com/?p=78970>. (Accessed on 15.05.2023).

Groshova, T. (2013). The images in the diabolical prose of Svetoslav Minkov through heretical beliefs and popular ideas. *Littera et Lingua*. 3-4. URL: <https://naum.slav.uni-sofia.bg/lilijournal/2013/3-4/groshkovat>. (**Оригинално заглавие:** *Грошкова, Т. 2013. Образите в диаболичната проза на Светослав Минков през еретически вярвания и народни представи*). *Littera et Lingua* (Електронно списание за хуманитаристика), № 3-4. URL: <https://naum.slav.uni-sofia.bg/lilijournal/2013/3-4/groshkovat>. (Accessed on 15.05.2023).

Slavova, V. (2013). Under the Basho – “Modern Haiku“. URL: <https://livinghaikuanthology.com/index-of-poets/229-s-poets/137-vessislava-savova.html>. (Accessed on 15.05.2023).

UNIVERSITY OF RUSE „ANGEL KANCHEV“

UNION OF SCIENTISTS - RUSE

**63-RD ANNUAL SCIENTIFIC CONFERENCE
OF UNIVERSITY OF RUSE „ANGEL KANCHEV“
AND UNION OF SCIENTISTS – RUSE**

OCTOBER 2024

INVITATION

**Ruse, 8 Studentska str.
University of Ruse
Bulgaria**

PROCEEDINGS
Volume 62, Series 6.3.

Linguistics, Literature and Art Science
&
History, Ethnology and Folklore

Under the general editing of:
Assoc. Prof. Svetlozar Tsankov, PhD

Editor of Volume 62:
Prof. Diana Antonova, DSc

Bulgarian Nationality
First Edition

Printing format: A5
Number of copies: on-line

ISSN 1311-3321 (print)
ISSN 2535-1028 (CD-ROM)
ISSN 2603-4123 (on-line)

The issue was included in the international ISSN database, available at <https://portal.issn.org/>.
The online edition is registered in the portal ROAD scientific resources online open access

PUBLISHING HOUSE
University of Ruse "Angel Kanchev"